

Ks. prof. dr hab. Krzysztof Pawlina
Akademia Katolicka w Warszawie

Recenzja

dorobku naukowego w postaci ciągu powiązanych tematycznie publikacji ks. dra Arkadiusza Noconia pt. Kanonizacja św. Jacka Odrowąża i jego późniejszy kult oraz pozostałego dorobku naukowego, dydaktycznego i administracyjnego po doktoracie. Postępowanie w sprawie wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego prowadzone jest przez Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

I. Wykształcenie

Podstawowe wykształcenie teologiczne ks. Arkadiusz Nocoń zdobył na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie otrzymując tytuł magistra teologii 20.05.1988 r., a dwa lata później, tj. 29.05.1990 r. licencjat z teologii na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Po tych studiach został wysłany przez władze diecezji do Rzymu na studia specjalistyczne. Tam na Uniwersytecie Salezjańskim odbył studia z literatury chrześcijańskiej i klasycznej, które ukoronował bakalaureatem (19.02.1993 r.) oraz rok później (18.02.1994 r.) licencjatem, a w dwa lata później doktoratem (7.06.1996 r.) w oparciu o rozprawę doktorską pt. *Joannis Cassiani doctrina de amicitia iuxta „Collationem XVI”: fontes classici et patristici, verae amicitiae partes constitutivae*, pod kierunkiem ks. Prof. Calogero Ringi, za co otrzymał nawet medal Uniwersytetu. Doktorat został nostryfikowany w Polsce na Wydziale Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Ks. Arkadiusz Nocoń jest zatrudniony od 1996 r. jako łącznik w Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w Rzymie, a od 2014 r. także jako wykładowca na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie.

I. Ocena formalna głównego dorobku

w postaci ciągu powiązanych tematycznie publikacji pod ogólnym tytułem **Kanonizacja św. Jacka Odrowąza i jego późniejszy kult.**

Kandydat ubiegający się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nie przedstawił osobnej rozprawy habilitacyjnej, lecz cykl 12 publikacji powiązanych ze sobą tematycznie na temat św. Jacka Odrowąza. Pierwsze pytanie, jakie zadaje sobie recenzent dotyczy tego, czy te publikacje można uznać za naukowe. Nie ulega wątpliwości, że pierwszym znamieniem uznawanej przez recenzentów naukowości jest fakt, iż ukazały się w czasopiśmie lub pracach zbiorowych mających charakter naukowy. Otóż dwie z tych publikacji na temat ustanowienia św. Jacka głównym patronem Polski oraz na temat cyklu malarskiego o św. Jacku w Piacenza zostały opublikowane w dwóch wysoko punktowanych (40 punktów) artykułach polskich, tj. w *Śląskich Studiach Historyczno-Teologicznych*. Inne dwa artykuły we włoskim wysoko specjalistycznym czasopiśmie *Arte Christiana* oraz jeden jest w druku w niemieckim archiwalnym czasopiśmie historycznym. Dwa artykuły ukazały się w materiałach po odbytym sympozjum międzynarodowym na Uniwersytecie *Angelicum* poświęconym św. Jackowi, które ukazały się w wersji włoskiej oraz w wersji polskiej, co świadczy o wysokim poziomie naukowym publikacji. Jeden artykuł ukazał się w materiałach konferencyjnych z sympozjum w Piekarach Śląskich – w publikacji recenzowanej. Trzy artykuły ukazały się w pracach zbiorowych recenzowanych, a więc w pracach, którym starano się nadać charakter naukowy. Należy dodać, że publikacje te posiadają dobry aparat krytyczny, cytowana jest literatura zarówno polska jak i obcojęzyczna, do której autor rezydujący w Polsce miałby dostęp utrudniony, przypisy są sporządzone

zgodnie z wymaganiami na polskich uczelniach. Biorąc więc pod uwagę miejsca publikacji i formę zewnętrzną, uważam, że można spokojnie przyjąć naukowy charakter przedstawionego do recenzji zbioru publikacji jako zasadniczej podstawy do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, nie biorąc na razie pod uwagę oceny merytorycznej tych publikacji.

II. Ocena merytoryczna głównego dorobku

Także moja ocena merytoryczna tego zbioru artykułów jest pozytywna. Habilitant stawia w swych artykułach odważne tezy i z powodzeniem je udowadnia. Taką podstawową tezą odnośnie do św. Jacka Odrowąza jest teza, że jest on słusznie nazywany „Apostolem Północy”, podobnie jak współczesny mu św. Antoni z Padwy jest nazywany „Apostolem Południa i Zachodu”. Inna teza, że św. Jacek był najbardziej znanym polskim świętym w świecie, a nawet, że był bardziej popularny w świecie, aniżeli w Polsce, że jego kanonizacja jako pierwsza w odnowionym rycie miała charakter przełomowy. Jeszcze inną tezą, było wykazanie, że św. Jacek wniósł zasadniczy wkład w „drugą pogłębioną ewangelizację Polski”, jaka miała miejsce w XIII w., dzięki założonej przez niego prowincji dominikanów i założeniu trzydziestu klasztorów, a także dzięki położeniu nacisku na kult eucharystyczny, kult maryjny i indywidualną spowiedź. Jeszcze inna teza, udowodniona przez habilitanta związana jest z ikonografią św. Jacka, którego atrybutami jest monstrancja i figura Maryi, a mianowicie teza o kilkunastu płótnach – malowidłach, które przedstawiają epizody z życia św. Jacka, a nie kogoś innego; oznacza to, że autor odznacza się dużą wiedzą ikonograficzną, którą wnosi do ikonografii polskiej. Znaczącym dorobkiem było opisanie w oparciu o źródła watykańskie i dominikańskie pokanonizacyjnej ikonografii tego świętego w postaci niezbyt znanych dotąd chorągwi kanonizacyjnych i obrazów. Pisząc o kanonizacji w XVI i XVII świętych Jacka, Jana Kantego, Kazimierza, czy św. Stanisława Kostki słusznie wykazał, że ówczesni królowie, arcybiskupi i biskupi rozumieli wagę tych

wydarzeń jako narzędzi umacniania i propagowania suwerenności kulturowej i duchowej królestwa polskiego oraz integrowania narodu. Przyświecała im świadomość: mamy swoich własnych świętych uznanych przez Kościół. W ten sposób opracowania tych zagadnień stanowią poważny wkład w dziedzinę historii, liturgii i sztuki. Także opracowanie historii ogłoszenia św. Jacka patronem Polski w 1686 r. na prośbę króla Jana III Sobieskiego w oparciu o Dekret Kongregacji Obrzędów nie byłoby możliwe bez gruntownie odbytych studiów językowych, bez jego umiejętności translatorskich, historycznych i teologicznych, bez podjęcia pracy w Kongregacji, która umożliwiała dostęp do archiwów watykańskich oraz biblioteki uniwersyteckiej na Gregorianie.

III. Pozostały dorobek naukowy

Gdy chodzi o dorobek naukowy habilitanta, to oprócz omówionego już cyklu podstawowego artykułów, jaki przedstawia do habilitacji, składa się on z niezwykle ważnych dla pogłębienia wiedzy patrystycznej przekładów: dwóch tomów tłumaczenia wydanych w formie książkowej, zaopatrzonych wstępem, komentarzem i przypisami autora *Rozmów Jana Kasjana z Ojcami*, wydanych w Krakowie w „Źródłach monastycznych”, w sumie 800 stron. Jest to nowatorskie tłumaczenie, niezwykle trudne ze względu na to, że Jan Kasjan był posądzany o semipelagianizm. W komentarzach do tych tekstów Jana Kasjana habilitant stawiał tezę i w sposób przekonujący ją udowadniał, że niesprawiedliwie oceniano jego poglądy na temat łaski oraz że nie doceniano jego wpływu na duchowość i ascetykę zachodnią. A to dlatego, że próbował on wybrać drogę pośrednią pomiędzy pelagianizmem a Augustynem oraz ocalić sens wysiłków ascetycznych mnichów. Kasjan przyjmuje potrzebę łaski, ale też „iskierkę” dobrej woli.

Habilitant poświęca dużo miejsca w swych publikacjach tematowi, którego unikano w literaturze monastycznej, mianowicie przyjaźni. Zajęcie się nim przez Kasjana było nowością i z tą nowością habilitant chciał zapoznać

polskiego czytelnika. Autor wykazuje, że posądzanie Jana Kasjana o nienawiść wobec kobiet jest niesłuszne w oparciu o przytoczone przez niego zalecenie Ojców Pustyni, by mnisi unikali „wina, kobiet i ... biskupa”. Argumentem są piękne słowa o macierzyństwie Boga, pochwały pod adresem Maryi, zachęty skierowane do mnichów, by uczyli się od kobiet wiary i cnót, choć oczywiście przestrzega przed zbytnią poufałością z kobietami, ale też i przed dziwactwem.

Z punktu widzenia historii teologii ważne były przekłady dwóch może niezbyt długich dokumentów, tj. tak zwanej Apelacji Flawiana, biskupa Konstantynopola do papieża Leona na temat rozumienia prymatu papieża oraz mowy św. Zenona z Werony na dzień św. Arkadiusza, męczennika z Afryki Północnej, ukazującej teologię męczeństwa, a także świadczącej, że św. Zenon pochodził z Afryki; oba tłumaczenia zostały wydane przez *Vox Patrum*.

Oprócz wymienionych tłumaczeń habilitant opublikował dwadzieścia sześć artykułów naukowych w języku polskim, hiszpańskim, francuskim, łacińskim, niemieckim i włoskim, wynosząc w ten sposób swój dorobek naukowy, a także polskiego autora, na arenę międzynarodową. Gdy chodzi o czasopisma, to autor publikuje głównie w wysoko punktowanym czasopiśmie *Vox Patrum* (16), w *Śląskich Studiach Historyczno – Teologicznych* (3), dwa w pracach zbiorowych, inne także w prestiżowych czasopismach polskich i zagranicznych, jak *Latinitas, Anamnesis, Biblica et Patristica Thoruniensia*. Tematyka jest związana oczywiście ze specjalnością ks. A. Noconia, a więc z twórczością ascetyczno – monastyczną Jana Kasjana (10 artykułów), różnymi tematami z patrystyki (Augustyn, Hieronim, Ojcowie Pustyni Wschodu i Zachodu, Apokryfy). Przybliżał humanizm hiszpański polskiemu czytelnikowi, pisał o relacjach między Kongregacją Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów a Konferencją Episkopatu Polski, co mógł najlepiej zrobić on, jako pracownik tejże Kongregacji, a także o samej naturze liturgii.

Habilitant jest współautorem dwóch artykułów naukowych wydanych: jednego w czasopiśmie hiszpańskim i jednego w *L'Osservatore Romano*. Opracował cztery hasła do encyklopedii rosyjskiej wydanej w Moskwie, które dotyczyły postaci okresu patrystycznego. Spod jego pióra wyszło siedem recenzji naukowych, z których dwie dotyczyły dzieł wydanych w Polsce, a recenzje zostały opublikowane w czasopiśmie rzymskim, oraz pozostałych pięć recenzji dzieł wydanych w języku polskim i opublikowanych w czasopiśmie polskich.

Habilitant jako specjalista od literatury i teologii patrystycznej był szesnaście razy zaproszony z referatami na krajowe i międzynarodowe konferencje naukowe w Polsce i Rzymie. Tematyka była różnorodna, poczynając od katechumenatu w pierwotnym chrześcijaństwie, poprzez wiarę Ojców Kościoła, teologię św. Augustyna i św. Hieronima, monastycyzm wschodni i zachodni, duchowość Jana Kasjana, aż po martyrologium w Afryce północnej. Habilitant jest członkiem dwóch ważnych organizacji zajmujących się patrystyką oraz trzech rad naukowych polskich czasopiśm specjalistycznych oraz zasiadał w jednym Komitecie organizacyjnym konferencji międzynarodowej. Jest też recenzentem w sześciu polskich czasopiśmach naukowych, oceniającym wartość naukową zgłaszanych artykułów.

Co stanowi *novum* osiągnięć naukowych habilitanta? Można powiedzieć, że niemal wszystkie tematy, jakie rozpoczyna badać i opracowywać wnoszą pewne *novum* do teologii i historii. Tematy, jakich autor się „dotyka” są albo w ogóle niezbadane, albo bardzo dawno kiedyś ktoś badał, albo o nich nikt nie wiedział, albo wiedza o nich była nieścisła, czy nawet błędna. Autor jest odkrywcy, tak jak odkrył list króla polskiego w sprawie kanonizacji św. Jacka Odrowąża, czego nie zrobili inni historycy, a mógł tego dokonać on jako pracownik Kongregacji Watykańskiej. Nie tylko odnalazł ten list, ale także go przetłumaczył i opracował krytycznie, co nie byłoby możliwe bez wysokiej

wiedzy specjalistycznej. Był odkrywcy w zakresie obrazów św. Jacka w pinakotekach Piacenza i Wiedniu. Jego wysoka znajomość metody pracy nad źródłami patrystycznymi umożliwiła mu to, że był odkrywcy w zakresie znajomości tekstów Jana Kasjana. Swymi publikacjami spowodował niejako lawinę dalszych badań pism tego ojca monastycyzmu Wschodu i Zachodu. Autor jest wybitnym tłumaczem. Wpisuje się w sposób znakomity w poczet polskich patrologów, a także liturgistów, hagiologów, znawców teologii Jana Pawła II.

IV. Dorobek dydaktyczny

Habilitant jako specjalista od języków starożytnych łaciny i greki, prowadzi od 2014 r. lektorat języka łacińskiego na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, a także wykłady monograficzne zlecone z patrologii. Uczestnicy zajęć z łaciny są studentami przybyłymi z różnych krajów. Opracował dla nich autorski program nauczania, który spotkał się z pozytywną oceną studentów. Ks. Arkadiusz Nocoń prowadzi także w siedzibie Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w Watykanie wykłady z prawa kanonicznego, teologii i historii dla studentów polskich przybyłych do Rzymu dla pogłębienia swej wiedzy. Jako znawca liturgiki prowadził wykłady z tej dziedziny dla Komisji Liturgicznych w różnych krajach, a także dla Zgromadzeń Zakonnych.

V. Dorobek w zakresie popularno – naukowym

Autor wydał sześć monografii autorskich, wydanych po polsku i/lub po włosku, które dają się zakwalifikować do prac popularyzujących teologię oraz tematykę bliską autorowi. Są to prace bardzo oryginalne, niezwykle interesujące i opracowane w sposób niezwykle atrakcyjny dla czytelników oraz cenione przez nich. A chodzi tu o antologię poezji polskiej o Capri, o opracowania o

Janie Kasjanie, o Ojcach pustyni, o świętych, o śladach Jana Pawła II w Watykanie. Warto też wspomnieć o trzech monografiach współautorskich dotyczące niejakiego Pedro de Valencia, antologii wierszy o Janie Pawle II, i homilii niedzielnych na wszystkie trzy lata.

VI. Wkład w promocję kultu, kultury i sztuki

O promocji sztuki była już mowa przy omawianiu jego odkryć obrazów św. Jacka. Gdy chodzi o promocję kultu, to należy wspomnieć o czterech artykułach z zakresu relacji pomiędzy świętością a liturgią, z których dwa dotyczą czasów patrystycznych (katechezy przedchrześcijańskie biskupa Nicety z Remezjany i hymny św. Ambrożego), a dwa czasów współczesnych, w których prezentuje księgi liturgiczne oraz dokumenty poświęcone liturgii wydane przez Jana Pawła II, oraz relacje pomiędzy Kongregacją Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów a Konferencją Episkopatu Polski. Jego wykształcenie językowe, twórcze zaangażowanie liturgiczno – teologiczne wyraża się w jego odpowiedzialnej pracy w Kongregacji, tj. w przygotowaniu i sprawdzaniu łacińskich tekstów, zatwierdzaniu Kalendarzy liturgicznych czy patronów poszczególnych miast, w ocenie Obrzędów profesji zakonnych, przy zatwierdzaniu hymnów liturgicznych, przy ocenie artystycznej wystrojów kościołów ubiegających się o tytuł bazyliki mniejszej, czy wizerunków maryjnych starających się o papieską koronację.

Habilitant konsultował treść telewizyjnego filmu o św. Jacku, *Lux ex Silesia*, od 1996 r. współpracuje z Sekcją polską Radia Watykańskiego, dla którego nagrał setki autorskich audycji, występował w kilku polskich rozgłośniach radiowych, opublikował dziesiątki artykułów na tematy religijne w różnych czasopismach.

Zajmował się w 2007 r. promowaniem kultu św. Jacka w Rzymie z okazji 750-lecia jego śmierci, czego znaczącym wydarzeniem był m.in. występ

Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”. Był też inicjatorem i organizatorem wydarzeń promujących kulturę i sztukę polską na terenie Włoch.

VII. Ocena dorobku w skali parametrycznej

Jak już wspomniano habilitant publikował artykuły w punktowanych czasopismach polskich: w *Śląskich Studiach Historyczno – Teologicznych* trzy artykuły po 40 punktów, a w *Vox Patrum* czternaście artykułów po 70 punktów, co daje razem tylko z tych dwóch czasopism 1100 punktów, nie mówiąc o czasopismach zagranicznych.

VIII. Wniosek

Biorąc pod uwagę ciąg powiązanych tematycznie publikacji dotyczących kanonizacji św. Jacka Odrowąza i jego późniejszego kultu jako podstawowego dorobku, duży dorobek naukowy w postaci książek i artykułów naukowych, polskich i obcojęzycznych z zakresu patrystyki, a zwłaszcza Jana Kasjana, jego bogaty dorobek translacyjny tekstów łacińskich na język polski i inne języki nowożytny, zaangażowanie w promocję teologii na forach krajowych i międzynarodowych, jego prace w wydawnictwach i redakcjach naukowych, jego osiągnięcia dydaktyczne, jego wkład w formację młodych teologów w obszarze literatury starochrześcijańskiej, a także duży wkład w duszpasterstwo poprzez publicystykę, uważam, że jest bardzo dojrzałym i samodzielnym teologiem i dlatego stawiam wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie o dopuszczenie ks. dra Arkadiusza Noconia do dalszych etapów postępowania celem nadania mu tytułu naukowego doktora habilitowanego nauk teologicznych.

Warszawa, 30 grudnia 2021 r.

ks. Błażej Pawlina